

**НАЦИОНАЛНА СПОРТНА АКАДЕМИЯ
„ВАСИЛ ЛЕВСКИ“**

КАТЕДРА "ГИМНАСТИКА"

ЙОЗГЮР ЗАФЕР АЛКАЯ

**ВЛИЯНИЕТО НА НАРОДНИТЕ ТАНЦИ ВЪРХУ
СОЦИАЛИЗАЦИЯТА НА СТУДЕНТИТЕ В РЕПУБЛИКА
ТУРЦИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

**НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР “
В ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 7.6. СПОРТ, „ТЕОРИЯ И
МЕТОДОЛОГИЯ НА СПОРТНАТА НАУКА“**

Научен ръководител: Доц. Гюрка Ганчева

София, 2018

1.УВОД

Народните танци, които са една от най-емблематичните части на турския фолклор; те заемат място сред елементите, които формират общото народно чувство и характеристиката на турския народ. Турските народни танци са най-пъстрото и ефективно средство за синтез от гледна точка на формиране и богатство на изразяване като вид изкуство, което присъства в различни дейности от ежедневието. Заради тези свои характеристики, народните танци трябва да се отъждествяват като образователно средство, което създава общо значение в чувствата на хората и развива национална самоидентичност и осигурява солидарността и сближаването сред обществото. (Öngel & Hacıbekiroğlu, 1996)

Фолклорът е език, с който се обясняват културните взаимовръзки между миналото и бъдещето на едно общество, той е низ от движения, които отразяват философията, чувствата и мислите в днешно време. Народните танци са елемент, които изключително много влияе на съвременния живот. Народните танци, които са мощно средство за единството и целостта в обществата, водещи живота си извън градовете, са се превърнали във важен фактор при осигуряването на баланса в отношенията на градското население. (Aydin C. , Halk Oyunlarında Toplumsal Yapılanma., 1992)

Комуникацията между хората е изискване за социалното съществуване на човека. Комуникацията се поражда от нуждата за установяване на взаимоотношения и усилията за взаимно достигане до цели. Капацитетът на разбиране може да осигури една по-ефективна комуникация между силни, здравомислещи и анализиращи хора.

Във всяка една общност се срещат хора, чиито комуникационни умения са недостатъчни. Една част от населението е склонна към агресия. Сред основните причини за това хората да са изключително агресивни или притеснителни е, че не знаят къде и как да общуват помежду си. В направено проучване сред гимназисти по повод проблемите в този аспект се установява, че в обществото не се говори за този проблем, съществуват притеснения за сприятеляване с противоположния пол, има проблеми в комуникацията с родителите и др. (Baymur, 1965). Учениците в гимназиите и другите училища, продължават да се сблъскват с подобен тип проблеми. В основата на тези проблеми се смята, че е отсъствието на комуникативни умения и невъзможността за взаимно разбирателство (Balci, 1996). Именно в тази възраст, младежите трябва да бъдат пренасочвани и ориентирани към народните танци, които са едни от най-социално активните дейности и занимания. По този начин, се смята, че обучението по народни танци при учениците със слаби комуникативни умения, ще ги развие и ще помогне за повишаването на установяването на по-здрави отношения, отстояване на правата им, зачитане правата на другите и повишаване на самочувствието. Изхождайки от поговорката „Желязото се кове докато е горещо“, заниманията с народни танци от ранна детска възраст (начален курс на обучение и прогимназия), ще бъдат от изключителна важност за физическото, менталното и емоционалното им развитие, като по този начин няма да бъдат пренебрегнати и комуникативните им умения.

Без съмнение, народните танци помагат както за развитието на комуникативните умения при учениците и студентите, така и допринасят за социализацията им. Развитието на хората от физическа,

емоционална и обществена гледна точка, дава своята лепта улеснявайки груповите движения, осигурява взаимната солидарност и допринася за постигането на принадлежност в общността. Наред с редица физически активности, народните танци спомагат за изграждането на чувство за лична и социална идентичност, усещане за групова принадлежност и социализация.

Инвестирането в хората е основно условие за съвременните държави, които да подсигурят бъдещето на идващите поколения и да ги поддържат динамични и качествени. За държавите, които не могат да установят проблемите и нуждите на младото поколение и съответно не могат да им предложат някакъв вид решение, не им предоставят достатъчно възможности и не могат да развият обща идентичност и чувство за принадлежност, не може да се каже, че ги очаква светло бъдеще. По този начин, младежта, която представлява основната динамика на обществото, има потенциала както да бъде главният актьор при съграждане на бъдещето и осъществяването на промени, така и най-голямата пречка при осъществяването им.

За да могат младежите да водят един последователен живот, от съществено значение е да се отдели внимание на мероприятията важни колкото образованието, които да спомогнат за емоционалното и социалното им развитие, както и развитието на техните комуникативни умения. Някои от тези мероприятия са дейности през свободното време, културни мероприятия, физическо възпитание и спорт.

Изследователският проблем, който се намира във фокуса на нашата работа е именно потенциала на заниманията с народни танци да осигурят социалното здраве на младежите, които ги практикуват.

ХИПОТЕЗА

Съвременният високо технологизиран свят и навлизането на новите технологии намалява значително времето за директно общуване между хората. В резултат на това комуникационните умения и социализацията между тях намалява, като те се чувстват по-уверени да изразят себе си пред компютъра, отколкото пред други хора. Липсата на практика намалява и качеството на социалните и комуникационните умения, особено на младежите, които в по-голямата част от времето си комуникират чрез интернет. Ето защо те изпитват затруднения да се включат и адаптират в групи, да изразяват чувства, мисли, идеи, да изпитват емпатия, чувстват се дискомфортно или се срамуват. Към решаването на този съвременен проблем ние адресираме и нашата хипотеза:

На база на направеният литературен обзор, считаме че социалните функции на заниманията по танци могат да подобрят уменията за социална адаптация и интеграция на практикуващите ги. В същото време, считаме, че средата, в която се практикуват създава благоприятни условия за подобряване на уменията за комуникация.

2. ЦЕЛ, ЗАДАЧИ, МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕ

2.1. Идея на изследването

В настоящото изследване се цели да се уточнят обществените функции на народните танци, които се приемат както за много съществен социален феномен, който е важен за продължаването на едно здраво поколение, свързано с общностните ценности, така и като вид спортно занимание сред бакалаври или професионални бакалаври, които се занимават с тях, и от друга страна, влиянието на този вид дейности върху социализацията на студентите.

2.2. Цел на изследването

Целта на настоящото изследване е да проучи връзката между заниманията с народни танци на турски младежи и степента на развитие на техните социални умения и уменията им за комуникация.

2.3. Задачи на изследването

В изпълнение на целта на изследване, настоящата работа си поставя следните изследователски задачи:

1. Проучване на теоретичните основи на разглеждания от нас проблем.
2. Провеждане на емпирично проучване за оценяване на социалните и комуникационни умения.
3. Съставяне и прилагане на експериментална програма, насочена към развитие на социалните умения на участниците чрез народни танци.
4. Събиране, обработка и анализ на получените резултати.

2.4. Обект на изследване

Обект на изследване са социалните и комуникационни умения на студенти, обучаващи се в турски университети.

2.5. Контингент на изследване

Изпълнение на поставените цели, изследването бе проведено сред 1370 участници, които се обучават в 30 различни турски университета. Част от участниците (n=684) са записани в университетски курсове по народни танци (от тях 362- жени и 322- мъже) и два пъти седмично посещават заниманията, докато другата част (n=686) не са и не са били участници в подобен тип групови занимания (от тях 331- жени и 355- мъже).

36 от всички участници (студентите, практикуващи народни танци в групите на университет "Газиосманпаша"), по време на втория етап от изследването, формират експериментална група.

Таблица 1 Пол на участниците в изследването

		Gender			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Girls	693	50.6	50.6	50.6
	Boys	677	49.4	49.4	100.0
	Total	1370	100.0	100.0	

2.6. Методи на изследване

За да бъдат изпълнени поставените изследователски задачи, приложихме следните изследователски методи:

1. Неемпирични методи- литературно-теоретичен анализ, анализ на съдържанието на учебните занимания и тяхното провеждане.

2. Емпирични:

- събиране на демографски данни;
- тест за социални умения;
- тест за комуникативни умения;
- педагогически експеримент;
- наблюдение;

3. Статистико-математически методи:

- честотен анализ;
- корелационен анализ по Spearman;
- Repeated measures ANOVA;
- непараметричен тест Mann-Whitney за независими извадки;
- непараметричен Wilcoxon Test за зависими извадки;

Литературно-теоретичния анализ е извършен на база на 136 литературни източника на английски, български и турски езици.

Емпирични методи

При събирането на данни са използвани три отделни формуляра. Първият е „Лични данни”, използван с цел събиране на демографски

данни на участниците в изследването. Формуляр се състои от 5 въпроса за възрастта, пола, университета, в който се обучава студента (факултет/висше училище/професионално висше училище), доход на семейството и участие в занимания с народни танци.

Вторият е **„Скалата за адаптация”** на Bell, която е валидна, преведена на турски език и адаптирана от Remzi Öncül. Скалата цени оценка на социалните умения на студентите се състои от 28 твърдения, отговорите на които са по 5-степенна скала от ликертов тип (възможните отговори са „винаги”, „често”, „понякога”, „рядко”, „никога”). По-високият резултат в отделните раздели отговаря на по-висока степен на социална адаптация.

Третият формуляр е **„Скала за комуникационните умения”**, състояща се от 45 въпроса, създадена от Ersanlı и Balcı. „Скалата за комуникационни умения“, е скалата, използвана от автора с цел измерване на комуникационните умения. Скалата за пръв път е разработена и използвана от Balcı (1996). Първата версия на скалата, която е преминала тестовете на надеждност и валидност, съдържа 70 твърдения, като след приложен факторен анализ, броят на твърденията е намален на 45. Последният вариант е 1998 година, като скалата съдържа 45 въпроса от ликертов тип. Скалата измерва комуникационните умения от ментална, емоционална и поведенческа гледна точка. Въпросите са разпределени както следва:

- за ментални/когнитивни умения: 1, 3, 6, 12, 15, 17, 18, 20, 24, 28, 30, 33, 37, 43, 45;
- за емоционалност в комуникацията: 5, 9, 11, 26, 27, 29, 31, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 42, 44;

- въпроси, оценяващи поведението: 2, 4, 7, 8, 10, 13, 14, 16, 19, 21, 22, 23, 25, 32, 41;

На твърденията се отговаря с: „винаги“, „често“, „понякога“, „рядко“, „никога“. По-големият брой точки съответства на по-добро ниво на изследвания параметър.

Педагогически експеримент

Основната линия, върху която формулираме дизайна на педагогическия експеримент е върху народните танци като социален танц. Този тип танци следва да се разглеждат в контекста на тяхната социална функция, като основна цел е участието, а не успеха на изпълнението (Balir, 1994). Макар че в Европа под социални танци предимно се разбират танци по-двойки (бални танци), глобално погледнато, това е рядко явление, като социалните танци в света имат предимно тип "в кръг" или "в линия".

Целта на нашия педагогически експеримент е чрез използване на турските народни танци в социален контекст, да бъдат развити и усъвършенствани социалните и комуникационните умения на участниците в изследването.

Програмата няма за цел да развива сценичните умения на участниците, а всеки урок се подчинява на принципите за забавление и развлечение, поради което и разработената от нас програма не акцентира върху развитие на специфични физически умения. Въздействията са насочени към комуникация чрез танц, невербално изразяване, социализация чрез работа в групи.

Програмата е с продължителност 15 седмици- един семестър (летен 2016) и се провежда в университета Газиосманпаша в

предвидените учебни часове "Народни танци" за студенти, за които дисциплината е избираема и практическа. Всяка седмица е тематична. Танците, влизащи в учебната програма са: зейбек, бар, хорон, халай, кашък и техните разновидности. На всеки танц са посветени по 3 седмици.

Освен с основните стъпки на танците, участниците (15 мъже и 21 жени) получават и допълнителни креативни задачи. През първата седмица танците се изпълняват основно в линия или кръг за усъвършенстване на основните движения, в последствие се работи по задачи в групи и индивидуално (следващите 2 седмици), като студентите следва да разиграят житейски сюжет чрез танца или да изразят определена емоция чрез него (в приложение 2). Всеки студент (или капитанът на определен отбор при груповите задачи) тегли от тесте тематични карти темата, върху която трябва да се работи. Време за работа преди представяне за индивидуални задачи- 10 мин, при групови- 20 мин.

Таблица 2 Педагогически експеримент "Социални танци", принципна схема

Седмица	Характер а заниманията
Първа седмица	Основни стъпки, форма на танца: кръг, линия
Втора седмица	Индивидуални креативни задачи (драма); форма на танца: свободна
Трета седмица	Групови колективни задачи (драма); форма на танца: свободна

Нивото на танцови умения на участниците е средно, сред тях няма професионални танцьори, но заявили желание за участие в

експеримента са се занимавали с танци непрофесионално минимум 1 година преди началото на експеримента (табл.3).

Таблица 3 Танцов стаж на участниците в педагогическия експеримент

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1	15	41.7	41.7	41.7
2	11	30.6	30.6	72.2
3	7	19.4	19.4	91.7
4	3	8.3	8.3	100.0
Total	36	100.0	100.0	

Преди и след програмата се прилагат гореописаните тестове за социална адаптация и комуникационни умения на участниците, за да се установи дали е налице промяна в количествените измерители в резултат на програмата за социални танци.

Наблюдение. Методът на наблюдение се прилага през цялото време на провеждане на експеримента. Преди включване в програмата, лицата са информирани, че тяхното поведение ще бъде проследявано и анонимни данни за него ще бъдат използвани за целите на научно изследване.

В хода на наблюдение се следи за състояние и развитие на следните показатели:

- взаимодействия и комуникация мъже-мъже;
- взаимодействия и комуникация жени-жени;
- взаимодействия и комуникация жени-мъже;
- отношение към поставените задачи;
- изпълнение на поставените задачи;
- формиране на групи;
- общо поведение на групата.

Резултатите от наблюдението се обобщават и анализират на три етапа:

- Първи етап- през първа седмица от започване на експеримента;
- Втори етап- през осма седмица от експеримента;
- Трети етап- в края на 15-та седмица от експеримента.

Представянето на резултатите е в табличен вид.

1.7. Организация на изследването

Работата по настоящия дисертационен труд е проведена както следва:

Етап първи (януари 2015 - януари 2018)- етапът включва проучване на литературни източници, изработване на първа глава на дисертационния труд. Тъй като проучването на актуалните литературни заглавия е непрекъснат процес, този етап рамкира цялата дейност по изследването.

Етап втори (април 2015- септември 2015) – на този етап бе изработен дизайнът на изследването, формулира се изследователската хипотеза на база на разгледаните до момента теоретични данни. Формулира се целта на изследването и средствата за неговото провеждане. Подбрани са тестовете за социална интеграция и комуникационни умения.

Етап трети (октомври 2015- януари 2016)- избраните тестове са разпространени чрез колеги- преподаватели от 30 турски университета сред 1370-те участника в проучването.

Етап четвърти (ноември 2015- февруари 2016) – с помощта на колеги от различни танцови школи, както и на преподаватели в направления

„социология“, „психология“ и „драма“ се изготвя план за експериментална програма за „социални турски народни танци“.

Етап пети (февруари 2016- юни 2016) – провеждане на педагогически експеримент и тестиране на участниците.

Етап шести (юли 2016- септември 2016) – обработка на получените резултати, въвеждане на данни в Excell, прилагане на методи за статистическа обработка и анализи.

Етап седми (октомври 2016- март 2017) – анализи и оформяне на дисертационния труд.

1.8. Значение на изследването

Благодарение на социализацията, човекът може да се интегрира в социалната култура и може да се адаптира към обществото, понеже социализираният човек е научил моделите за поведение вътре в него, примерите и начина на мислене. Накратко, за да може социалният човек да живее нормално и хармонично съобразно останалите членове на общността, той трябва да е приел всички необходими общностни правила, традиции и обичаи.

Наред с това, че народните танци осигуряват сближаването в обществото, наличието на различните им структури, винаги е било обект на интерес. Народните танци се характеризират и с действия, които хората изпълняват под определен ритъм. Това изразяване се е превърнало във вид социална структура, останала повлияна в резултат на религиозното взаимодействие или случките от ежедневието.

Не е редно да се казва, че заниманията с народни танци са единствено вид физическа дейност. Те са социален феномен. Заниманията с народни танци спомагат за изграждането на работа в екип, сприяеляването, общото сътрудничество и изграждането на доверие като едновременно се развиват комуникационните и социалните умения.

Турските народни танци, които в днешно време са се превърнали в ново поле за социализация, отворена към широките маси, и които целят оползотворяване на свободното време, се развиват започвайки от социални дейности в предучилищна възраст и продължаващи до средното и висшето образование. Те целят изграждането културни, творчески и дори спортни ценности у хората (Bekar , Ekmekçioğlu , & Kaplan , 2001)

Понеже народните танци са социална дейност, заниманията с тях влияят на човека и извън изпълнението им в училища, организации, фондации, институции и университети, и освен че са наситени откъм културно и спортно съдържание, на преден план също така се извежда и социалната им страна.

В днешно време в различни институции се провеждат изследвания посветени на народните танци, които проучват здравословните и образователните им аспекти от научна гледна точка (тези изследвания предимно се провеждат в специалностите „Народни танци“ на Държавните консерватории и специалностите на Факултетите по физическо възпитание и спорт).

В резултат на тези изследвания, може да се заключи, че те са непълни и недостатъчни. Смята се, че настоящото изследване ще бъде от изключителен принос за литературата в тази област.

3. РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗ

3.1. Резултати по извършения контент анализ върху организацията и съдържанието на заниманията по народни танци в Турция

Обучението и практикуването на занимания по народни танци в Турция се третира със сериозно внимание и необходимото ангажиране на ресорните власти. За това може да съдим от приетата през юни 2011 разпоредба 2645 на министерство на образованието на Р Турция за народното обучение (Ministry of Education, 2011). Чл. 42 то наредбата определя принципите на работа на всички хореографи и преподаватели в системата на образованието при воденето на занимания по народни танци. Минималното изисквано образование на ръководителя е полувисше със специалност в областта на турските народни танци. Алинея 3 на същия член определя минималните теми, включени в плана за обучение на педагогическите кадри в областта на народните танци:

„ Курсовете включват модули по спорт и хранене, здраве на спортиста и оказване на първа помощ, спортна психология, общи познания по фолклор, музика и ритъм, организационни умения, облекла, грим, специфични тренировки, сценични техники и местни практики. “

От тази информация можем да съдим за сериозното отношение и ангажираността на министерството към професионалното и качествено обучение и занимания по народни танци на всички, които желаят да практикуват такива в рамките на образователната система.

Що се касае до формите на участие на студентите в занимания по народни танци в рамките на университета, те могат да бъдат:

- част от задължителните образователни модули- за студенти, които изучават народни танци професионално като специалност;
- част от избираемите модули- за студенти, обучаващи се към висшите училища по физическо възпитание и спорт;
- към университетски клубове по народни танци;
- извън университетски клубове.

За целите на изследването, считаме, че е нецелесъобразно да се спираме на задължителното обучение в консерваториите, където "Турски народни танци" е специалност, тъй като там, в продължение на 4 години в бакалавърските програми се изучават задълбочени танците чрез предмети като- турска музика, хореография, сценична постановка, нотация и др.

Като част от избираемите модули, обучението по народни танци преминава като паралелно се водят теоретични и практически занимания. Съотношението теория към практика е обикновено 50:50. Седмичните занимания се организират в рамките на два астрономически часа като учебното натоварване в рамките на 1 семестър е обикновено 28 часа. Темите на обучение са подчинени на вида на танците по региони като всяка седмица се теоретичните и практическите занимания вървят успоредно, както е посочено на таблица 4.

Таблица 4 Тематичен план на избираем предмет "Турски народни танци", Университет Улудаг, Бурса

Седмица	Теория	Практика
1	Особености на турските народни танци по региони	Особености на турските народни танци по региони
2	Основни умения за изпълнение на турски народни танци	Основни умения и координация

3	Запознаване с народните танци	Основни умения и координация
4	Водене и правила	Умения за водене и прилагане на правилата
5	Теория на стъпките при зейбек	Зейбек- основни стъпки
6	Теория на стъпките на танците с кърпа	Основни стъпки
7	Хореографска работа за два региона	Хореографска работа
8	Подреждане на сцена	Подреждане на сцена
9	Теория на стъпките на танца теке от региона на Анталия	Основни стъпки
10	Теория на стъпките на танца теке от региона на Бурдур	Основни стъпки
11	Теория на стъпките на танцът теке от региона на Бурдур	Събиране на стъпките от три региона
12	Събиране на стъпките от три региона	Събиране на стъпките от три региона
13	Хореографска работа по теке танците	Хореографска работа по теке танците
14	Оценка на халай	Основни стъпки на халай

За разлика от случаите, в които турските народни танци са избираема дисциплина, когато студентите изберат да участват в университетските клубове по народни танци, ръководителят не е задължени да следва предварително утвърден учебен тематичен план и учебно съдържание. Приема се, че когато студентите участват в подобни клубове, те го правят с цел рекреация, за целите на спорта и забавлението. Участието в тези клубове не е задължително, което от своя страна означава, че всички, които посещават клуба го правят доброволно, с желание за танци. По-свободната организация на заниманията дава възможност за повече свобода и креативна работа, за взаимодействие между студентите в една по-неформана обстановка.

Именно в тази обстановка избледнява иначе характерната за турската образователна система ясна граница между учител-ученик и строгият академичен етикет. Целите на работата в клубовете значително се различават от целите на формалното обучение по народни танци, което от своя страна отменя изискването за строга дисциплина и послушание. Тук заниманията са предимно практически и младежите могат да ги използват, за да изразят себе си чрез движенията на танца, а преподавателят влиза по-скоро в ролята на ментор. Това обаче не означава, че не се прилага логична методика на работата, а напротив, чрез стимулиране на творчеството се подготвят танци, чрез които университетите се представят на регионални, национални и международни изяви и фестивали.

Заниманията извън университетските клубове могат да бъдат формални- като част от клубовете към регионалните дирекции към Министерство на младежта и спорта; към частни клубове; или неформални - към самодейни състави. Организацията на работата в тях е по-близка до организацията на университетските клубове.

Допустимо би било да се счита, че участието в клубове- било то университетски, или извън университетски и възможността за сценично представяне на танците може да повлияе върху някои личностни качества, върху когнитивното развитие (Giguere, 2011), личностната оценка (Steinberg & Steinberg, 2016), отговорността от представяне на името на институцията и др.

3.2. Демографски данни

Като първа стъпка от нашия анализ разглеждаме демографските характеристики на двете групи с цел да установим дали би могло да бъде установена зависимост между някои от демографските характеристики и склонността на съответните участници да се включват в танцови занимания.

В следващите две таблици са посочени характеристиките за възрастта на двете групи- танцуващи и нетанцуващи, като се забелязва, че и за двете групи, преобладаващата част от участниците е на възраст под 25 години. Това е частично предвидимо, тъй като по условие, изследванията ни се провеждат сред университетски студенти, които са извадка от общата студентска популация. Студентите в общия случай започват своето следване след средно образование (след 19 годишна възраст) и в по-честия случай до 25-тата си година, се очаквали те да са завършили образованието си.

Таблица 5 Танцов стаж на участниците в педагогическия експеримент

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 17-20	218	31.9	31.9	31.9
21-24	371	54.2	54.2	86.1
25 and above	95	13.9	13.9	100.0
Total	684	100.0	100.0	

Таблица 6 Възраст на участниците, които не участват в курсове по народни танци

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 17-20	287	41.8	41.8	41.8
21-24	350	51.0	51.0	92.9
25 and above	49	7.1	7.1	100.0
Total	686	100.0	100.0	

За нас е по-скоро от съществено значение да установим дали вид демографска характеристика може да бъде използвана като предиктор за участието на лицата в занимания по народни танци. Тук следва да имаме предвид, че занимаващите се с народни танци го правят по собствено желание, т.е. може да предположим, че при установяване на зависимост на демографска характеристика с участието в заниманията, то тя би била достоверна и може да бъде използвана, за да се предвиди склонността на дадена демографска група да се включи в заниманията.

Поради вида на използваните от нас данни избираме да приложим непараметричен корелационен тест по критерий на Spearman.

В теста оценяваме до каква степен може да бъде установена връзка между участието в танците, възрастта на участниците и семейният им месечен доход.

Таблица 7 Корелационни връзки между участието в занимания по народни танци и някои демографски характеристики

			Dancing	Age	Income	Gender
Spearman's rho	Dancing	Correlation Coefficient	1.000	-.127**	-.076**	.047
		Sig. (2-tailed)	.	.000	.005	.084
		N	1370	1370	1370	1370

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Според резултатите от приложения непараметричен тест за корелации, може да се заключи, че за изследваната извадка, полът на участниците няма отношение към степента на участие в танцуваните занимания ($r_s=0.47$, $p=0.084>0.005$). Този резултат е донякъде предвидим поради предварителния подбор на участниците, а именно, за да бъде намалена вероятността за влияние на параметъра "пол", ние се стремяхме броят на участниците да бъде приблизително равен.

Със статистически значима достоверност, за участниците в изследването се установява, че степента им на участие в заниманията се

намира в негативна корелация с възрастта ($r_s = -.127$, $p = 0.00 < 0.005$) и семейният месечен доход ($r_s = -.076$, $p = 0.005$). Въпреки, че е установена статистически значима зависимост, корелационният коефициент остава сравнително малък (под 12%).

3.3. Анализ на резултатите от тест за социална адаптация

Тестът за социална адаптация оценява социалните умения на участниците в изследването. Тук нашата хипотеза е в това, че народните танци, като средство за изразяване и невербална комуникация (вж. глава първа) биха могли да допринесат за развитието на социалните умения на практикуващите ги, т.е. нашето предположение е, че тези, които практикуват народни танци биха имали по-добър резултат на теста. Тъй като тестът не съдържа реверсирани въпроси, по-високата стойност съответства на по-добър резултат.

Таблица 8 Дескриптивна статистика за тест за социална адаптация/ Mann-Whitney

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	Percentiles		
						25th	50th (Median)	75th
TotalS	1370	93.13	12.501	33	127	86.00	95.00	102.00
Dancing	1370	1.50	.500	1	2	1.00	2.00	2.00

Таблица 9 Ранкове по Mann-Whitney/общ резултат по скала за социална адаптация

Dancing	N	Mean Rank	Sum of Ranks
TotalS Yes	684	733.89	501981.50
No	686	637.25	437153.50
Total	1370		

Test Statistics ^a	
	TotalS
Mann-Whitney U	201512.500
Wilcoxon W	437153.500
Z	-4.523
Asymp. Sig. (2-tailed)	.000

a. Grouping Variable: Dancing

Резултатите от приложения тест Mann-Whitney показват, че резултатите за групата на танцуващите (Mean Rank=733.89) има значително по-добър резултат в сравнение с групата на нетанцуващите (Mean Rank= 637.25), $U=201\,512$, $p=0.00<0.005$.

Тъй като демографският въпросник изисква информация от танцуващите за времето, от което се занимават с народни танци на следващ етап проверяваме наличието на връзка между танцовия стаж и резултатите получени на теста.

Проведеният тест по критерий на Spearman посочва, че не е налице статистически значима корелация между танцовия стаж и общия резултат за степента на социална адаптация ($r_s=0,052$, $p=1,76>0,005$).

Проверява се разлика в резултатите на танцуващите спрямо техния пол.

Таблица 10 Ранкове на общ резултат спрямо пол, танцуващи

	Gender	N	Mean Rank	Sum of Ranks
TotalS	Female	362	356.08	128902.00
	Male	322	327.23	105368.00
	Total	684		

Таблица 11 Резултати по Mann-Whitney за разлика в общ резултат за социална адаптация спрямо пол, танцуващи

	TotalS
Mann-Whitney U	53365.000
Wilcoxon W	105368.000
Z	-1.907
Asymp. Sig. (2-tailed)	.057

a. Grouping Variable: Gender

От теста става ясно, че танцуващите жени имат по-висок резултат на теста, но резултатът за p не позволява да се заключи, че разликата е статистически достоверна ($p=0,057>0,05$).

Статистически значима разлика между половете обаче се забелязва за групата на тези, които не участват в занимания по народни танци:

Таблица 12 Ранкове на общ резултат спрямо пол, нетанцуващи

	Gender	N	Mean Rank	Sum of Ranks
TotalS	Female	331	367.51	121647.00
	Male	355	321.11	113994.00
	Total	686		

Таблица 13 Резултати по Mann-Whitney за разлика в общ резултат за социална адаптация спрямо пол, нетанцуващи

	TotalS
Mann-Whitney U	50804.000
Wilcoxon W	113994.000
Z	-3.066
Asymp. Sig. (2-tailed)	.002

a. Grouping Variable: Gender

Тук крайният резултат по теста за жените е по-висок спрямо този за мъжете, като тази разлика е статистически достоверна.

От тук можем да заключим, че участниците в занимания по народни танци като общ резултат имат значително по-добри

умения за социална адаптация спрямо тези, които не танцуват. Това може да бъде обяснено с танцовите занимания като групови такива. В групите, освен невербалната, има и вербална комуникация, а изкуството на танца изисква синхронизация и координация между хората, изисква умения за адаптиране към средата. Макар този тип адаптация значително да се различава от социалната такава, той въпреки всичко изисква взаимодействие между лицата, в което се изграждат и уменията. При групата на нетанцуващите, имаме налице значима разлика в резултатите на мъжете и жените, като установяваме, че по този показател жените се представят значително по-добре. Танцовите занимания изглежда допринасят за уеднаквяването и балансирането на резултатите спрямо пола, тъй като при танцуващите наличната разлика не е от статистическа значимост.

3.4. Анализ на резултатите от тест за комуникационни умения

Този тест изследва комуникационните умения като комплекс от ментални, емоционални и поведенчески умения. Ще разгледаме резултатите на участниците по всеки един от тези критерии поотделно, както и общия им резултат. За целта прилагаме непараметричен статистически тест на Mann-Whitney за неравномерно разпределение на извадките.

- **Когнитивни умения в комуникацията**

Тези умения се изследват чрез отговорите на въпроси 1, 3, 6, 12, 15, 17, 18, 20, 24, 28, 30, 33, 37, 43, 45 от теста за комуникационни умения. За оценка на резултатите отново прилагаме непараметричен

тест на Mann-Whitney. Резюме на резултатите от теста е предложено в следващите две таблици.

Таблица 14 Ранкове за общ резултат по теста за когнитивни умения и ментално здраве при танцуващи и не-танцуващи

	Dancing	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Total.mental	Yes	684	679.46	464753.00
	No	686	691.52	474382.00
	Total	1370		

Таблица 15 Резултати по Mann-Whitney за разлика в общ резултат за когнитивни умения и ментално здраве

	Total.mental
Mann-Whitney U	230483.000
Wilcoxon W	464753.000
Z	-.565
Asymp. Sig. (2-tailed)	.572

a. Grouping Variable: Dancing

Тестът по Mann-Whitney показва, че за изследваните лица не е налична разлика между практикуващите и не-практикуващите занимания по народни танци по отношение на техните когнитивни умения и ментално здраве ($U=230483$, $p=.572>0.05$), поради което не можем да твърдим, че заниманията с народни танци имат значение за развитието на когнитивните умения на лицата от изследваната група.

- **Емоционалност в комуникацията**

"After all, emotion is also motion"

В скалата за оценка на комуникационните умения, въпроси 5, 9, 11, 26, 27, 29, 31, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 42, 44 оценяват емоционалността в комуникационните умения на изследваните лица. Емоционалният контекст на комуникацията е от съществено значение, тъй като емоциите и комуникациите сами по себе си могат да бъдат представени

като единна динамично развиваща се система, в която двата елемента – комуникация и емоция се променят взаимно в хода на взаимодействие между лицата- участници в комуникационния процес (Garvey & Fogel, 2008) (Barrett, 1993).

Таблица 16 Ранкове за общ резултат по теста за емоционалност в комуникацията при танцуващи и не-танцуващи

Dancing		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Emotion	Yes	684	734.64	502495.50
	No	686	636.50	436639.50
Total		1370		

Таблица 17 Резултати по Mann-Whitney за разлика в общ резултат за емоционалност в комуникацията

	Emotion
Mann-Whitney U	200998.500
Wilcoxon W	436639.500
Z	-4.597
Asymp. Sig. (2-tailed)	.000

a. Grouping Variable: Dancing

Резултатите от приложения непараметричен тест дават основание да се счита, че групата на танцуващите имат значително по-добре развитие умения за контрол на емоционалността в комуникационна среда в сравнение с изследваните лица, които не се занимават с народни танци ($U=200998$, $p=.000<0.05$). Данни в подкрепа на това твърдение са публикувани през 2016 година. Според изследване на City, University of London и University of the Balearic Islands (Christensen, 2016), проведено върху 19 балетни танцьори и 24 контролни лица, двигателната експертиза повишава сензитивността на индивидите към афективните движения на другите. Тази повишена чувствителност дава резултат и върху поведението и физиологията на танцьорите. Според авторите на изследването, танцовите умения при професионалисти са в положителна корелация с тяхната склонност към емпатия. Нещо

повече, усъвършенстването на двигателните умения чрез танц подпомага контрола на емоциите и подобрява уменията за емоционално изразяване и съзнателно индуциране на емоции (Shafir, Tsachor, & Welch, 2015).

• Поведение в комуникацията

Въпросите оценяващи поведението в комуникацията са 2, 4, 7, 8, 10, 13, 14, 16, 19, 21, 22, 23, 25, 32, 41. Тяхната сума дава количествената оценка за уменията спрямо приложената скала като по-висок резултат означава по-добра оценка за поведение. Имайки предвид, че човешкото поведение в контекста на комуникацията има може да бъде провокирано от вътрешните емоции, които отделният индивид изпитва, то предвид предходната точка, очакванията ни са резултатите за танцуващите по този показател да бъдат релевантни с резултатите за емоционалността и склонността към емпатия.

За целта се прилага отново непараметричен тест за сравнение на независими извадки (табл.18 и 19).

Таблица 18 Ранкове за общ резултат по теста за поведение в комуникацията при танцуващи и не-танцуващи

	Dancing	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Behavior	Yes	684	718.80	491662.50
	No	686	652.29	447472.50
	Total	1370		

Таблица 19 Резултати по Mann-Whitney за разлика в общ резултат за поведение в комуникацията

	Behavior
Mann-Whitney U	211831.500
Wilcoxon W	447472.500
Z	-3.114
Asymp. Sig. (2-tailed)	.002

	Behavior
Mann-Whitney U	211831.500
Wilcoxon W	447472.500
Z	-3.114
Asymp. Sig. (2-tailed)	.002

a. Grouping Variable: Dancing

Отново се установява статистически значима разлика между двете групи, като по измервания показател групата на танцуващите изглежда има по-добри резултати ($U=211831$, $p=0.02<0.05$). Обяснение за това можем да търсим в поведенческите модели, които отделните танци носят и възпитават. Разглеждайки народните танци като отражения на народно приетото поведение, са в състояние да възпитават у танцьорите социално приемливи поведенчески модели, които да бъдат пренасяни и в комуникацията на танцьорите в тяхното ежедневие. Подобна тема се засяга в книгата на Джудит Лин Ханна (Hanna, 1988), която твърди, че дори наблюдаването на определени поведенчески модели може да доведе до тяхното прилагане. Танцовото изкуство предлага модели на поведение спрямо пола и социалното положение, представя модели за взаимодействие между отделни индивиди, дава израз на различни ценности- уважение към другия, запазване на честта и достойнството и др, изразява различни вярвания и ритуали и маркира границите на поведението в рамките на определена култура. Дори заниманията с народни танци да бъдат единствено за целите на развлечението, редовното участие на отделни индивиди в подобни дейности може да допринесе за изграждане на социално приемливи поведенчески модели, които по естествен път се пренасят и в комуникацията и взаимодействието на танцуващите с околните.

- **Общ резултат по скала за комуникационни умения**

След като разгледахме компонентно комуникационните умения на участниците в нашето изследване, необходимо е и да бъде направена комплексна оценка по този параметър. Общият сравним резултат за оценка представлява сбор от получените точки по трите компонента. За оценка наличието и значимостта на разлики в комуникационните умения на двете изследвани групи отново прилагаме непараметричен тест за независими извадки (табл.20 и 21).

Таблица 20 Ранкове за общ резултат по теста за комуникационни умения при танцуващи и не-танцуващи

Dancing		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Total	Yes	684	719.10	491861.50
	No	686	652.00	447273.50
	Total	1370		

Таблица 21 Резултати по Mann-Whitney за разлика в общ резултат за комуникационни умения

	Total
Mann-Whitney U	211632.500
Wilcoxon W	447273.500
Z	-3.139
Asymp. Sig. (2-tailed)	.002

Видно от таблици 20 и 21, значителните разлики в резултатите за два от формулиращите компоненти в избрания тест оказват значително влияние върху резултатите за общата оценка на комуникационните умения в полза на танцуващите ($U=211632$, $p=0.02<0.05$).

За нас представлява интерес дали и по какъв начин получените общи резултати могат да бъдат полово детерминирани.

Таблица 22 Ранкове за общ резултат по теста за комуникационни умения при танцуващи по пол

	Gender	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Total	Female	362	333.32	120662.50
	Male	322	352.82	113607.50
	Total	684		

Таблица 23 Резултати по Mann-Whitney за разлика в общ резултат за комуникационни умения при танцуващи по пол

	Total
Mann-Whitney U	54959.500
Wilcoxon W	120662.500
Z	-1.288
Asymp. Sig. (2-tailed)	.198

Таблицы 22 и 23 дават данни за резултати за общи комуникационни умения при танцуващите спрямо техния пол. Според тях статистически значима разлика между изследваните мъже и жени в групата на танцуващите не се наблюдава ($U=54959$, $p=.198>0.05$). Полът не оказва влияние и при резултатите на нетанцуващите ($U=55781$, $p=0.252>0.05$).

В обобщение на настоящата точка можем да заключим, че за изследваните лица се наблюдава, че тези, които се занимават с народни танци имат значително по-добри комуникационни умения особено що се касае до контрол на емоциите и емпатия и общо поведение в комуникационната среда. Значителни различия в двете изследвани групи по отношение на когнитивните умения не се наблюдават.

От изследователски интерес за нас е установяването на корелационни зависимости между общите резултати от двата проведени теста и участието на лицата в занимания по народни танци. За целта провеждаме корелационен тест по критерий на Spearman.

Таблица 24 Тест за корелации между резултатите за социална адаптация, комуникационни умения и участие в занимания по народни танци

			Total	Dancing	TotalS
Spearman's rho	Total	Correlation Coefficient	1.000	-.085**	.091**
		Sig. (2-tailed)	.	.002	.001
		N	1370	1370	1370
	Dancing	Correlation Coefficient	-.085**	1.000	-.122**
		Sig. (2-tailed)	.002	.	.000
		N	1370	1370	1370
	TotalS	Correlation Coefficient	.091**	-.122**	1.000
		Sig. (2-tailed)	.001	.000	.
		N	1370	1370	1370

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

От таблица 24 става ясно, че е налице положителна корелационна зависимост между резултатите за социална адаптация и резултатите за комуникационни умения ($r_s=0.91$, $p=0.01<0.05$). Този резултат е донякъде предвидим, тъй като се предполага, че наличието на добри комуникационни умения е предпоставка за активно и ползотворно взаимодействие между отделните индивиди, което е предпоставка за успешна социална адаптация и интеграция в нова среда. Резултатите и от двата теста са в обратна корелационна връзка с участието в занимания по народни танци. Тук следва да се има предвид кодирането на участието в SPSS, където "1" е код за участие в занимания, а с "2" се кодират лицата, които не се занимават с танци.

3.5. Анализ на резултатите от проведен педагогически експеримент

За да оценим ефекта на приложеното от нас въздействие прилагаме Wilcoxon непараметричен тест за зависими извадки за резултатите и на двата теста- за социална адаптация и за комуникационни умения.

- **Общ резултат за теста за социална интеграция**

Таблица 25 Ранк матрица за резултатите от приложен Wilcoxon непараметричен тест за зависими извадки за умения за социална адаптация на участниците в експеримента

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
TotalS2 - TotalS	Negative Ranks	6 ^a	10.00	60.00
	Positive Ranks	25 ^b	17.44	436.00
	Ties	5 ^c		
	Total	36		

a. TotalS2 < TotalS

b. TotalS2 > TotalS

c. TotalS2 = TotalS

Test Statistics^b

	TotalS2 - TotalS
Z	-3.690 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	.000

a. Based on negative ranks.

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

Отчитайки данните в таблиците можем да заключим, че при второто тестиране за социална адаптация на изследваните лица има статистически значимо повишаване в резултата на 25 от тях ($Z = -3.690$, $p = 0.00 < 0.05$) спрямо първото изследване. Това ни дава основание да твърдим, че предложената от нас експериментална програма за социални танци дава положителен ефект върху уменията за социална адаптация на изследваните лица.

- **Общ резултат за теста за комуникационни умения**

Тестът цели установяване на статистически значими промени в крайните резултати на участниците в изследването както като цяло, така и за определените съставни компоненти на комуникационните умения.

Таблица 26 Ранк матрица за резултатите от приложен Wilcoxon непараметричен тест за зависими извадки за комуникационни умения на участниците в експеримента

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
Total.mental2 - Total.mental	Negative Ranks	6 ^a	13.33	80.00
	Positive Ranks	24 ^b	16.04	385.00
	Ties	6 ^c		
	Total	36		
Emotion2 - Emotion	Negative Ranks	0 ^d	.00	.00
	Positive Ranks	33 ^e	17.00	561.00
	Ties	3 ^f		
	Total	36		
Behavior2 - Behavior	Negative Ranks	8 ^g	14.31	114.50
	Positive Ranks	21 ^h	15.26	320.50
	Ties	7 ⁱ		
	Total	36		
Total2 - Total	Negative Ranks	2 ^j	3.75	7.50
	Positive Ranks	32 ^k	18.36	587.50
	Ties	2 ^l		
	Total	36		

a. Total.mental2 < Total.mental

b. Total.mental2 > Total.mental

c. Total.mental2 = Total.mental

d. Emotion2 < Emotion

e. Emotion2 > Emotion

f. Emotion2 = Emotion

g. Behavior2 < Behavior

h. Behavior2 > Behavior

i. Behavior2 = Behavior

j. Total2 < Total

k. Total2 > Total

l. Total2 = Total

Test Statistics^b

	Total.mental2 - Total.mental	Emotion2 - Emotion	Behavior2 - Behavior	Total2 - Total
Z	-3.198 ^a	-5.023 ^a	-2.259 ^a	-4.963 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	.001	.000	.024	.000

a. Based on negative ranks.

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

На база на получените резултати от теста можем да направим извод, че приложената от нас програма за социални танци има положителен ефект върху комуникационните умения на участниците ($Z = -4.963$, $p = 0.00$) както в общия резултат, така и по съставни- за когнитивните умения е налична положителна промяна в резултата на 24 лица при второто изследване спрямо първото ($Z = -3.198$, $p = 0.01 < 0.05$); за поведението- при 21 лица ($Z = -2.259$, $p = 0.24$). Това, което прави най-силно впечатление е, че за въпросите, изследващи емоциите в комуникацията 100% от изследваните лица подобряват резултата си при второто тестиране спрямо първото, като това подобряване може да се счете за достоверно в рамките на разглеждания от нас случай ($Z = -5.023$, $p = 0.00$).

Така представените резултати ни позволяват да считаме, че предложената от нас експериментална методика за провеждането на аматорските занимания по народни танци дава положителен ефект върху комуникационните умения на изследваните от нас лица, като най-силно действието на методиката проличава в подобряване на емоционалния отговор в комуникационна ситуация. Тук отново си позволяваме да направим препратка към теорията за танците като средство за повишаване на емпатията (Christensen, 2016). По време на заниманията, лицата бяха поставяни в ситуации, в които трябваше танцово да пресъздадат човешка емоционалност, която към момента на изпълнение на задачата не е присъща за изпълняващия я субект. Считаме, че подобни упражнения, използващи изразните средства на танца, могат предизвикат чувства, които да подобрят емпатичните способности- чрез превръщане на наблюдателя в действащо лице (Regan & Totten, 1975) и емоционалната интелигентност, необходими в пълноценната комуникация.

- **Резултати по тест за социална интеграция по танцов стаж**

На този етап решаваме да проверим дали установените подобрения в резултатите за социалната интеграция се повлияват от танцовия стаж на изследваните лица. За целта прилагаме параметричен тест за Repeated measures ANOVA в SPSS.

Резултатите от теста са приложени в следващите таблици.

Таблица 27 Танцов стаж на изследваните лица

	N
Halkoyunlar1 1	15
2	11
3	7
4	3

Таблица 28 Тест за изследване на ефекта в групите

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Social_integration	Sphericity Assumed	99.102	1	99.102	9.548	.004
	Greenhouse-Geisser	99.102	1.000	99.102	9.548	.004
	Huynh-Feldt	99.102	1.000	99.102	9.548	.004
	Lower-bound	99.102	1.000	99.102	9.548	.004
Social_integration * Halkoyunlar1	Sphericity Assumed	37.023	3	12.341	1.189	.329
	Greenhouse-Geisser	37.023	3.000	12.341	1.189	.329
	Huynh-Feldt	37.023	3.000	12.341	1.189	.329
	Lower-bound	37.023	3.000	12.341	1.189	.329
Error(Social_integration)	Sphericity Assumed	332.130	32	10.379		
	Greenhouse-Geisser	332.130	32.000	10.379		
	Huynh-Feldt	332.130	32.000	10.379		
	Lower-bound	332.130	32.000	10.379		

Таблица 29 Изследване на ефекта между групите

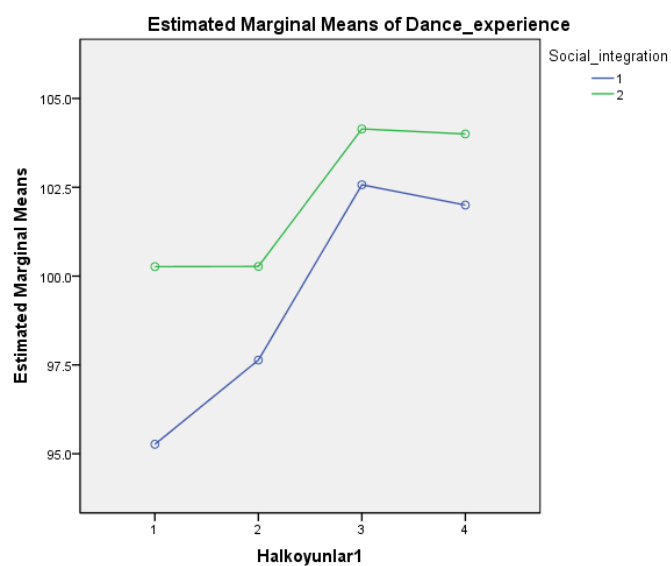
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	512719.522	1	512719.522	7038.513	.000
Halkoyunlar1	376.784	3	125.595	1.724	.182
Error	2331.035	32	72.845		

Таблица 30 Post-hoc тест по критерий на Bonferroni за разлики между групите по танцов стаж

(I) Halkoyunlar1	(J) Halkoyunlar1	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	-1.19	2.396	1.000	-7.93	5.55
	3	-5.59	2.762	.309	-13.36	2.18
	4	-5.23	3.817	1.000	-15.97	5.50
2	1	1.19	2.396	1.000	-5.55	7.93
	3	-4.40	2.918	.847	-12.61	3.80
	4	-4.05	3.931	1.000	-15.10	7.01
3	1	5.59	2.762	.309	-2.18	13.36
	2	4.40	2.918	.847	-3.80	12.61
	4	.36	4.165	1.000	-11.36	12.07
4	1	5.23	3.817	1.000	-5.50	15.97
	2	4.05	3.931	1.000	-7.01	15.10
	3	-.36	4.165	1.000	-12.07	11.36

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = 36.422.

Фиг. 1 Измерване на резултатите по критерий "Социална интеграция" в зависимост от танцовия стаж

Спрямо годините, в които участниците в изследването се занимават с народни танци се обособяват 4 групи спрямо стажа (съответно с 1, 2, 3 и 4 години танцов стаж). По-голямата част от лицата (n=15) имат относително малък танцов стаж, а тези, които се занимават с народни танци повече от две години са по-малко от 1/3 от участниците в изследването.

Резултатите от теста за ефект между групите сочи, че в групите изменението не е статистически значимо (Social_integration*Halkoyunlar1, $p=.329>0.05$), а post-hoc теста не установява статистически значими изменения спрямо танцовия стаж в нито една от четирите групи. Въпреки, че разликите в резултата за социална интеграция на четирите групи по стаж не са съществени, от графиката виждаме, че най-големи са измененията в резултата за тези, които имат най-малко практика в народните танци.

• Резултати по тест за комуникационни умения по танцов стаж

За да установим по какъв начин се променя общия резултат на групата за комуникационните умения в зависимост от танцовия стаж на участниците

Таблица 31 Тест за изследване на ефекта в групите

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Communication	Sphericity Assumed	536.165	1	536.165	38.574	.000
	Greenhouse-Geisser	536.165	1.000	536.165	38.574	.000
	Huynh-Feldt	536.165	1.000	536.165	38.574	.000
	Lower-bound	536.165	1.000	536.165	38.574	.000

Communication * Halkoyunlar1	Sphericity Assumed	52.708	3	17.569	1.264	.303
	Greenhouse-Geisser	52.708	3.000	17.569	1.264	.303
	Huynh-Feldt	52.708	3.000	17.569	1.264	.303
	Lower-bound	52.708	3.000	17.569	1.264	.303
Error(Communication)	Sphericity Assumed	444.792	32	13.900		
	Greenhouse-Geisser	444.792	32.000	13.900		
	Huynh-Feldt	444.792	32.000	13.900		
	Lower-bound	444.792	32.000	13.900		

Таблица 32 Тест за изследване на ефекта на танцовия стаж върху комуникационните умения в групите

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Communication	Sphericity Assumed	536.165	1	536.165	38.574	.000
	Greenhouse-Geisser	536.165	1.000	536.165	38.574	.000
	Huynh-Feldt	536.165	1.000	536.165	38.574	.000
	Lower-bound	536.165	1.000	536.165	38.574	.000
Communication * Halkoyunlar1	Sphericity Assumed	52.708	3	17.569	1.264	.303
	Greenhouse-Geisser	52.708	3.000	17.569	1.264	.303
	Huynh-Feldt	52.708	3.000	17.569	1.264	.303
	Lower-bound	52.708	3.000	17.569	1.264	.303
Error(Communication)	Sphericity Assumed	444.792	32	13.900		
	Greenhouse-Geisser	444.792	32.000	13.900		
	Huynh-Feldt	444.792	32.000	13.900		
	Lower-bound	444.792	32.000	13.900		

Таблицы 31 и 32 потвърждават значителното изменение на общите резултати за групата на изследваните лица, но не се установява статистически значима промяна по танцов стаж (Communication*Halkoyunlar1, $p=.303>0.05$). Това означава, че

подобряването на общите резултати за комуникационни умения не се повлиява от продължителността на заниманията с народни танци.

От тук можем да съдим, че времето не играе роля за подобряване на уменията за социална интеграция и комуникация. Отчитайки сравнителните данни между от предварителното междууниверситетско проучване и получените след експеримента резултати, можем да заключим, че в случаите, в които изследваните лица участват в занимания по народни танци, това повлиява на социализацията и комуникацията им без да има значение от колко време лицата се занимават. Допускаме, че времето би имало значение за напредъка в изпълнението на танците по отношение на техника и естетика, но резултатите тук не дават основание да се счита, че от значение е танцовия стаж. Въпреки това, в случаите, в които се прилага целенасочена програма, а именно за народни танци като социални танци, съществени изменения са налице.

- **Резултати за проведените тестове за социална интеграция и комуникационни умения спрямо пола на участниците**

На този етап на изследване решаваме да проверим по какъв начин полът повлиява върху резултатите за уменията за социализация и комуникация. За целта прилагаме непараметричен тест на Mann Whitney за независими извадки, за да установим разлики в резултатите при участвалите момичета и момчета.

В следващите таблици са представени резултатите по общия тест за социална интеграция и комуникация, както и резултатите за комуникационните умения по аспекти преди и след изследването.

Таблица 33 Рангове за социални и комуникационни умения по пол

	Gender	N	Mean Rank	Sum of Ranks
TotalS	Female	21	17.83	374.50
	Male	15	19.43	291.50
	Total	36		
TotalS2	Female	21	20.33	427.00
	Male	15	15.93	239.00
	Total	36		
Total.mental	Female	21	18.40	386.50
	Male	15	18.63	279.50
	Total	36		
Total.mental2	Female	21	18.57	390.00
	Male	15	18.40	276.00
	Total	36		
Emotion	Female	21	16.43	345.00
	Male	15	21.40	321.00
	Total	36		
Emotion2	Female	21	14.83	311.50
	Male	15	23.63	354.50
	Total	36		
Behavior	Female	21	17.57	369.00
	Male	15	19.80	297.00
	Total	36		
Behavior2	Female	21	16.38	344.00
	Male	15	21.47	322.00
	Total	36		
Total	Female	21	17.52	368.00
	Male	15	19.87	298.00
	Total	36		
Total2	Female	21	15.40	323.50
	Male	15	22.83	342.50

	Gender	N	Mean Rank	Sum of Ranks
TotalS	Female	21	17.83	374.50
	Male	15	19.43	291.50
	Total	36		
TotalS2	Female	21	20.33	427.00
	Male	15	15.93	239.00
	Total	36		
Total.mental	Female	21	18.40	386.50
	Male	15	18.63	279.50
	Total	36		
Total.mental2	Female	21	18.57	390.00
	Male	15	18.40	276.00
	Total	36		
Emotion	Female	21	16.43	345.00
	Male	15	21.40	321.00
	Total	36		
Emotion2	Female	21	14.83	311.50
	Male	15	23.63	354.50
	Total	36		
Behavior	Female	21	17.57	369.00
	Male	15	19.80	297.00
	Total	36		
Behavior2	Female	21	16.38	344.00
	Male	15	21.47	322.00
	Total	36		
Total	Female	21	17.52	368.00
	Male	15	19.87	298.00
	Total	36		
Total2	Female	21	15.40	323.50
	Male	15	22.83	342.50
	Total	36		

Таблица 34 Mann Whitney U по пол на изследваните лица

	TotalS	TotalS2	Total.mental	Total.mental2	Emotion	Emotion2	Behavior	Behavior2	Total	Total2
Mann-Whitney U	143.500	119.000	155.500	156.000	114.000	80.500	138.000	113.000	137.000	92.500
Wilcoxon W	374.500	239.000	386.500	276.000	345.000	311.500	369.000	344.000	368.000	323.500
Z	-.450	-1.239	-.064	-.048	-1.403	-2.484	-.627	-1.432	-.658	-2.088
Asymp. Sig. (2-tailed)	.653	.215	.949	.961	.160	.013	.531	.152	.510	.037
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.657 ^a	.226 ^a	.950 ^a	.975 ^a	.170 ^a	.012 ^a	.547 ^a	.160 ^a	.526 ^a	.036 ^a

a. Not corrected for ties.

b. Grouping Variable: Gender

Резултатите от проведения статистически тест показват, че за социалните умения между момичетата и момчетата няма статистически значима разлика в резултатите, нито при първото ($U=143.00$, $p=0.657>0.05$), нито при второто изследване ($U=119.00$, $p=0.226>0.05$). Спрямо общия резултат за комуникационни умения, статистически значима разлика в резултата при първото тестиране не се открива статистически значима разлика между момчетата и момичетата ($U=137,0$, $p=0.526>0.05$), но такава разлика се установява при второто тестиране ($U=92,5$, $p=0.036<0.05$), където рангът за групата на момичетата е 323,5, а на момчетата- 342,5. След като разликата се установява за второто изследване, считаме че предложената от нас методика за социални танци има по-голям ефект върху момчетата, отколкото при момичетата. При изследване на аспектите на комуникационните умения по отношение на ментални умения, поведение и емоционалност се установява, че:

- За ментални умения: без съществена разлика между половете при първо ($U=155,5$, $p=0.95>0.05$) и второ тестиране ($U=156$, $p=0.97>0.05$);

- За поведение: без съществена разлика между половете при първо ($U=138$, $p=0.547>0.05$) и второ тестиране ($U=113$, $p=0.16>0.05$);
- За емоционалност: без съществена разлика между половете при първо тестиране ($U=138$, $p=0.547>0.05$), но с разлика при второто ($U=80,5$, $p=0.012<0.05$), $R_{\text{момичета}}=14,83$, $R_{\text{момчета}}=23,63$.

Получените резултати от приложения непараметричен тест ни дават основание да считаме, че експерименталната програма дава по-добри резултати за емоционалността в комуникацията при момчетата, отколкото при момичетата.

3.6. Анализ на резултатите от наблюдението

В хода на провеждане на педагогическия експеримент за социалните танци, успоредно бе приложен метод на наблюдение на социалното поведение и комуникацията между изследваните лица. Резултатите от наблюдението са обобщени в следващата таблица съответно за трите етапа- първа, осма и 15-та седмица от заниманията по социални народни танци.

Таблица 35 Резултати от наблюдението

	Първи етап	Втори етап	Трети етап
Взаимодействия и комуникация мъже-мъже	Не се наблюдават проблеми в комуникацията мъже-мъже. По голямата част от тях (n=9) се познават от преди започване на експеримента. Комуникират свободно. Тъй като новите момчета за групата не са познати, по време и след заниманията, те бързат да напуснат и не се включват в разговорите след приключване на практическите занимания. От двете страни не се наблюдават съществени опити за взаимодействие.	На втория етап от наблюдението, групата на момчетата в разговорите си и взаимодействията си изглежда еднородна. Момчетата, които на първия етап са били относително дистанцирани от останалите, започват да се приобщават като процесът е двустранен.	Отношенията между момчетата в групата са приятелски.
Взаимодействия и комуникация жени-жени	Жените комуникират по-малко от мъжете. Демонстрират по-сериозно отношение към поставените задачи и инструкциите, отколкото към взаимодействието помежду си.	Момчетата комуникират свободно, държат се приятелски и услужливо една към друга.	Без промяна спрямо втори етап
Взаимодействия и комуникация жени-мъже	Мъже-жени, с изключение на тези, които се познават преди започване на програмата не комуникират.	По време на изпълнение на творческите задачи се забелязва взаимодействие между мъже-жени. При поставяне на групови задачи, в смесени групи се усеща известно притеснение.	Комуникацията и социалните контакти мъже-жени са свободни, на добро ниво. Не се наблюдават притеснения при социалното взаимодействие на лица от различни полове.

	Първи етап	Втори етап	Трети етап
Отношение към поставените задачи	Отношението към задачите е сериозно. Лицата се опитват да ги изпълнят. Допълнителни въпроси за разяснения не се задават.	Отношението към задачите продължава да бъде сериозно, дисциплината е добра.	Без промяна спрямо втори етап.
Изпълнение на поставените задачи	На този етап поставените задачи не затрудняват групата. Танцувалните умения на лицата са над основни/елементарни.	Лицата имат известни затруднения в творческо отношение. На този етап от експеримента се въвеждат креативните задачи. Тъй като естеството на заданията не е типично за класическата система на провеждане на заниманията, лицата имат известни затруднения.	В третия етап лицата се справят без проблеми с поставените креативни задачи-проявяват творчество, забавляват се, имат интерес към задачите, дори сами предлагат техни модификации.
Формиране на групи	През първата седмица се формират две основни групи мъже-жени и техни подгрупи-"познати"/"непознати".	Групирането на този етап е по пол „мъже“ и „жени“.	Формирането на групи по пол вече не е налице. Проявяват се лидерски качества на някои от лицата при организация на изпълнението на поставените задачи.
Общо поведение на групата	Дисциплинирано, с уважение към групата и педагога. Не възникват спорове в групата, не се наблюдават комуникационни смущения, поведението на повечето лица от групата (особено на момичетата) е плахо.	Без промяна спрямо първия етап.	Идентифицираното при първи етап плахо поведение вече не се забелязва. В групата тече свободна комуникация и социално взаимодействие между лицата. Това обаче не повлиява на дисциплината в групата.

В горепосочената таблица са изложени резултатите от проведеното по време на провеждане на експеримента наблюдение. Забелязва се, че при почти всички от наблюдаваните параметри е налице промяна. Така например, в течение на времето отношенията между момчетата се изменят, като „непознатите“ за групата първоначално се дистанцират по собствено желание, а в края на експеримента отношенията в групата на момчетата са типично приятелски. При момичетата, тези отношения стават приятелски по-рано- още при втория етап на наблюдението, когато спрямо първия когато фокусът е по-скоро към правилното изпълнение на задачите, отколкото към взаимодействието между тях. Добрите социални контакти се изразяват в приятелско отношение, услужливост, свободна комуникация между лицата.

За турската култура е характерна различната социална роля на половете. Повлияни от исляма, идеологията на Ататюрк и ориенталските отношения мъже-жени (Müftüler-Bac, 1999), в Турция комуникацията между половете има своите социални норми и ограничения, т.е. спазва се определен етикет. С това си обясняваме липсата на комуникация между непознати мъже-жени в началото на експеримента. В последствие, резултатите от наблюдението за етап две и три показват разчупване на стереотипа в комуникацията и подобряване на взаимодействието мъже-жени. Това ни дава основание да считаме, че подобряване на комуникацията и социалните взаимоотношения между половете в експерименталната група се дължи именно на приложената от нас методика.

Отношението към поставените задачи съответства на привичната за Турция учебна дисциплина. При този показател не се регистрират съществени качествени изменения в хода на експеримента.

Както бе посочено, експериментът се провежда в два етапа- в първия (въвеждащ), заниманията по народни танци са а акцент върху изпълнението на основните стъпки и припомняне на основни хореографии и фигури в танца. Тази част можем да определим като стандартна (класическа). Тя не е нова за изследваните лица, които вече имат опит в танците, тя е традиционна и лицата не изпитват съществени затруднения в самото изпълнение и по време на провеждане на заниманията. Втората част има относително иновативен за обичайните занимания по народни танци елемент. Въвеждането на творчески задачи е характерно предимно за театралните клубове и професионалните танцови изпълнители. Дори при тях творчеството не е напълно свободно, а бива насочвано до голяма степен от ръководителя. В същия момент, класическата турска система на преподаване и провеждане на учебни занятия от основното училище до университета не акцентира върху креативността и самоизявата. С това си обясняваме затрудненията, които лицата изпитат при втория етап на експеримента, на който съответстват втори и трети етап от наблюдението. В третия етап на наблюдение, тези притеснения и затруднения изчезват. Тук може да предположим, че освен за подобряване на комуникационните и социални умения на лицата, народните танци в предложената от нас форма имат възможност да стимулират и креативността на лицата, които се занимават с тях.

Интересно е социалното формиране на групи от началото до края на експеримента. Първоначално групите се делят на познати-непознати

и мъже-жени. При втория етап на наблюдението, се забелязва, че с напредване на времето и с всяко следващо занимание, естествено, лицата се опознават и разделението на „познати“ и „непознати“ отпада, като остава единствено типичното за културата „мъже- жени“. Както отбелязахме по-горе, резултатите от наблюдението ни дават основание да считаме, че заниманията с народни танци, в предложената от нас форма имат положително влияние върху разчупване на стереотипа за прието дистанцирано поведение мъже-жени. Това дава отражение и спрямо формирането на групи, като забелязваме, че при последния етап на наблюдение именно това групиране по пол отпада. Участниците се чувстват спокойни да изявяват личностни качества, в това число и лидерски умения при организиране на изпълнението на задачите.

Общото поведение на групата е без забележки спрямо дисциплината. Първоначално регистрираното като плахо поведение на лицата, в края на експеримента е освободено. Това е естествен социален ефект на груповите занимания, които стимулират развитието на комуникационните умения и уменията за работа в екип (Toseland & Rivas, 2005).

2. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

1.1. ИЗВОДИ

Проведеното от нас изследване позволява да бъдат направени следните изводи:

1. Теоретичното проучване доказва социалните функции на танца, който по своята същност може да бъде тълкуван като невербален метод за изразяване и комуникация между хората. Именно като такъв, той има висок потенциал да допринесе за подобряването на социалната адаптация и комуникационните умения на практикуващите го.
2. Проведено е емпирично проучване, което доказва, че студенти, участващи в занимания по народни танци имат значително по-добре развити умения за социална адаптация и комуникация.
3. Установена е достоверна положителна корелация между уменията за комуникация и уменията за социална адаптация.
4. Приложената от нас програма за занимания по „социални народни танци“ дава положителен ефект върху уменията за социална адаптация и комуникационните умения на участниците в нея.

1.2. ПРЕПОРЪКИ

1. Препоръчваме на ръководствата на учебните заведения да включат в учебните си програми занимания по социални народни танци по предложената от нас методика, които да подпомагат социалното здраве на студентите и учениците като стимулират взаимодействието между тях.
2. Препоръчваме резултатите от настоящата работа да бъдат използвани като основа за по-обхватно мултикултурно изследване, за да бъде направен сравнителен анализ за ефектите върху социалните умения на различни народни танци.
3. Интерес за последващи изследвания би могло да бъде изследване на влиянието на танците върху други „меки“ умения като лична мотивация, умения за работа в екип, креативност и др.